

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бородина М.А., Гак В.Г. К типологии и методике историко-семантических исследований. – Л., 1979; 2. Жуков В.П. Семантика фразеологических оборотов. – М., 1978; 3. Левіцький В.В. Сучасне розуміння структури лексичного значення // Мовознавство. – 1982. - № 2; 4. Мокиєнко В.М. Славянская фразеология. – М., 1989; 5. Никитина С.Е. Человек: тело, душа, речь // Устная народная культура и языковое сознание. – М., 1993; 6. Телия В.Н. Что такое фразеология. – М., 1966.

Безпаленко А. М. (Київ, Україна)

Принцип суміжності і зміни в слов'янському та індоєвропейському вокалізмі

У статті пропонуються формула й правила, котрі пояснюють закономірності й природу вокалічних змін, а також наводиться великий масив доказового матеріалу зі слов'янських та індоєвропейських мов. Постулюється принцип суміжності, який покладено в основу мовних змін.

Ключові слова: трикутник Хелвага, принцип суміжності, вокалізм, альтернатива, етимологія.

В статті пропонується формула і правила, пояснюють закономірності і природу вокалічних змін, а також приводиться великий масив доказового матеріалу з слов'янських і індоєвропейських мов. Постулюється принцип суміжності, який лежить в основі мовних змін.

Ключевые слова: треугольник Хелвага, принцип смежности, вокализм, альтернатива, этимология.

The formula and rules which explain law-governed nature of vocalic changes and enormous proving material from Slavonic and Indo-European languages is proposed in the article. The contiguity principle as the basic one for language changes is postulated.

Key words: The Gelvag triangle, contiguity principle, vocalism, alternations, etymology.

Свого часу нами було запропоновано формулу щодо відносної соціостатистичної хронології переходів голосних у трикутнику Хелвага [9, 198] (у транслітерації К.М.Тищенко – Гелвага [13, 167]): $ti \rightarrow a = ti \rightarrow e + te \rightarrow a$ або $ta \rightarrow u = ta \rightarrow o + to \rightarrow u$, де t – час формування чергування.

Формулу слід читати так: установлення чергування I/A соціостатистично та геоісторично обов'язково відбувалося через існування чергувань I/E та E/A. Або по-іншому – чергування крайніх фонем у трикутнику виникає пізніше і лише через чергування суміжних голосних, яке виникає раніше. Формула дає підстави вивести наступні правила: 1. Якщо у корені якоїсь індоєвропейської мови існує у синхронії чергування **крайніх (основних) фонем** трикутника Хелвага, то обов'язково повинен був існувати або існує також варіант із середньою (перехідною) фонемою, сліди якого потрібно шукати у діахронії, у споріднених мовах чи діалектах, або ж у неспоріднених мовах, які запозичили цей корінь. 2. Якщо ж чергування крайніх фонем у межах одного кореня не існує, то первинна голосна фонема перебуває лише на початковій стадії своєї варіативності, і її

основний алофон вступає у чергування поки що тільки із іншими її алофонами чи відтінками, або ж із алофонами чи відтінками суміжних (сусідніх) фонем трикутника. Формула і правила демонструють всеохопну дію принципу суміжності, який є універсальним як стосовно мовних змін, так і стосовно мовного аналізу [докладніше див. 2; 3; 5; 6].

За нашими даними, не існує жодного індоєвропейського кореня, який би не підпадав під ці формули та правила. У соціостатистичному та геоісторичному вимірі перехід формувався, очевидно, за таким алгоритмом:

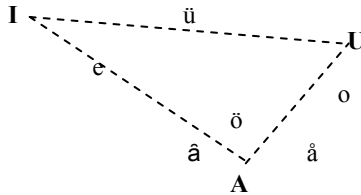
(t^1) || ...фонема 1 → відтінок фонему 1 → алофон фонему 1 →

← (←) → || відтінок суміжної фонему 2 → алофон суміжної фонему 2 →
→ суміжна фонема 2 → відтінок фонему 2 → алофон фонему 2 →

← (←) → || відтінок суміжної фонему 3 → алофон фонему 3 → фонема 3 → ...
і т.д.,

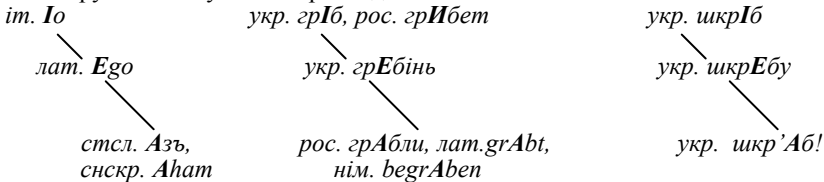
потенційно зберігаючи можливість інvolvувати у цей ланцюг-коло усі фонему трикутника.

Сам трикутник голосних як зручне мнемонічно-операційне розташування елементів вперше було запропоновано німецьким ученим Х. Хелвагом іще у 1781 році а затим модифіковано А. Беллом у 1894 році [9, 198 – 200]. Трикутник Хелвага у різних його модифікаціях добре відображає **принцип суміжності** у системі голосних:

Показово, що таке розміщення голосних у трикутнику дивним чином збігається із акустичними характеристиками голосних, частотним значенням їх формантів, що остаточно підтверджує істинність трикутника [9, 200; 13, 170]. Пізніше, у 1937 році, трикутник було удосконалено Л.В.Щербою, і опубліковано у його «Фонетиці французької мови». Показово, що «Л.В.Щерба установлює не три ступені підйому язика, а шість; при цьому він не розділяє ніякими лініями ступені підйому. Це аж ніяк не зовнішній прийом», – підкреслює його учень Л.Р.Зіндер. «Відсутність ліній, що розмежовують один підйом від іншого, повинна говорити про те, що від «і» до «а», так само, як від «и» до «ѳ» веде безперервний ряд голосних, що виникає при повільному опусканні чи підйомі язика. Три, чотири, шість чи сім ступенів підйому – це всього лише умовні зупинки на цьому шляху» [9, 199]. Три, чотири, шість, сім, вісім, десять або ж двадцять ступенів підйому у трикутнику Л.В.Щерби є не що інше, як ілюстрація феномену «сенсорного маскування» або ж **«розповзання»**

точки» у фонетиці, яке добре пояснюється запропонованою нами схемою під назвою «циферблат номінації» стосовно лексичного значення [див. 5, 54]. Л.Р. Зіндер пропонує крайні фонемі **I, U, A** у трикутнику Хелвага кваліфікувати як «основні», а усі шість фонем трикутника як «кардинальні», решту ж фонем (у різних мовах може бути різна їх кількість – до 20) як проміжні або «перехідні» [9, 199]. Істинність пропонує нами формули і правил можна проілюструвати наступними прикладами:

Сюди ж відноситься багато інших прикладів:

укр. *нІ* – рос. *нЕт* – нім. *nein* [пАin]; дукр. *Імати* – Емлю – дукр. *йАти* (яти) [8, III, 414]; нім. *Ist*, англ. *Is* – укр. *Є(йЕ)*, рос. *Есть* – англ. *Am*; укр. *Істи* (йІ) – рос. *Есть* – стсл. *ѣсти*, бол. *Јда*, дінд. *Admi* [15, II, 18]; рос. *т'Іну* – болг. *тЕчна*, серб. *тЕг* – укр. *т'Агнуть*, рос. *т'Анут*; укр. *сусІд* – рос. *сосЕд* – укр., рос. *сАд*, *с'Адь!*; укр. *дІло* – рос. *дЕло* – пол. *dziАto*; укр. *тІк*, *тІч* – укр. *тЕчія*, рос. *тЕчь* – дінд. *tAkti* [15, IV, 37], рос. *тАчать*, *тАчка*, укр. *Т'Ачів*; укр. *звІр* – рос. *звЕрь* – бол. *звЯр*; укр. *бІд* – рос. *бЕд* – дпол. *biAda* [15, I, 142]; укр. *лебІдка* – рос. *лебЕдушка* – укр., рос. *леб'Ажий*; укр. *пІч* – рос. *пЕчь*, укр. *пЕчі* – дінд. *pActis* [15, III, 256]; укр. *сІч* – рос. *сЕчь* – двнім. *sAga* [15, III, 492]; рос. діал. *с'Акла* (нормативне *секла*) – так зване рос. якання, [12, 454]; укр. *рІка* – рос. *рЕка* – дінд. *rAyas* [15, III, 464]; рос. діал. *р'Ака*; рос. *обжІг* – рос. *жЕчь* – укр. *жАга*; укр. *лІз* – рос. *лЕз* – рос. *лАзить*, *лАз*; укр. *хлІб* – рос. *хлЕб* – рос. *хл'Абь*; укр. *свІт* – рос. *свЕт* – пол. *swiAt*; укр. *лВий* – блр. *лЕвы* – бол. *л'Ав*, слов. *lAyu*; укр. *нІмець* – рос. *нЕмец* – болг. *н'Ам*; укр. *нІжний* – рос. *нЕга* – лтш. *nAigāt*; укр. *нІдра* [15, III, 58] – рос. *нЕдра* – укр. *нАдра*; укр. *бІс* – рос. *бЕс* – лит. *bAisa*; лат. *prImo* – укр. рос. *прЕмія* – англ. [prAim] (prime-time); нім. *dIe* – *dEr* – *dAs* (артиклі); укр. *мІй* – лат. *mEus* – рос. *мАѐ*, англ. *tu* [mAi]; англ. [English]English – нім. *Englisch* – укр. *Анґлія*; укр. *залІзо* – рос. *желЕзо*, лит. *gelEžis* – бол. *желЯзо*; рос. *чІбак* [15, IV, 357] – рос. *чЕпец* – слат. *sArpa*, лат. *sArpito*, рос. *шАпка*, *кАптур*; дінд. *dInat* – укр. *дЕнь* – серб., слов. *dАn* [15, I, 498]; лат. *dIskus* – чеш. *dEska* – словен. *dАska*; укр. *вІра* – рос. *вЕра* – бол. *в Ара*; укр. *вІха* – рос. *вЕха* – дінд. *vAya*; укр. *вІтер* – рос. *вЕтер* – бол. *в'Апр*; укр. *квІтка* – рос. *цвЕт* – пол. *kwiAt* та інші.

Підтвердження виведеним формулі та правилам знаходимо не лише на мовному матеріалі, що включає приклади із слов'янських мов. У системі сильних німецьких дієслів історичне регулярне чергування **I – A – O** у синхронії відбувається без суміжного **Е, і**, здавалось би, цей альтернант ніколи не міг бути тут присутній, однак діахронічний аналіз легко його виявляє. Так, для *spInnen* – *spAnn* – *gespOnnen* (прясти) знаходимо днім. *spEnwanan* [17, S, 36]. (Тут і далі вказується капітальна праця **Дугласа Харпера** – Етимологічний

словник англійської мови: літера, на яку потрібно шукати слово, цифра – номер сторінки, на якій розташоване слово на цю літеру); для *schwImmen – schwAnn* – *geschwOnnen* (плавати) знаходимо дан. *zwEmmen* [17, S, 53]; для *begInnen – begAnn – begOnnen* (починати) знаходимо англ. *bigan*[bɪgæn]; для *gewInnen – gewAnn – gewOnnen* (вигравати) знаходимо ісп. *vEnga!* (імператив від *vengar – мстити*); для *rInnen – rAnn – gerOnnen* (тексти) знаходимо рос. *pEки*; для *sInnen – sAnn – gesOnnen* (мислити) знаходимо осакс. *thEnkian*, яке дало днім. *dEnchen* а згодом нім. *dEnken* (англ. *think*) [17, T, 11].

Для іншої групи німецьких сильних дієслів, які мають чергування **А – У – А**, і які, здавалось би, інвалідують нашу формулу, позаяк у синхронії серед альтернатив відсутній суміжний голосний **О**, все одно **неухильно** знаходимо цей альтернатив у діахронії. Так, для *bAcken – bUk – gebAcken* (пекти) знаходимо іє. **bhOg*, грець. *phOgein* [17, B, 2]; для *fAhren – fUhr – gefAren* (їхати, возити) знаходимо дангл. *fOrd* (мін.ч.), фризьк. *fOra*, лат. *pOrtus* (вхід, прохід, в'їзд); сюди ж і'мя знаменитого американського автопромисловця Генрі **Ф**Орда [17, F, 11]. (Воістину можна подивуватись, куди може вивести етимологічний пошук у напрямі, вказаному формулою!); для *lAden – lUd – gelAden* (навантажувати, заряджати) знаходимо англ. *lOad* [lOud] а також англ. *lOde* [lOud] (рудна жила, пояс породи), *lOdestone* (геол. брила, що вказує напрям залягання породи)[17, L,10; 1, 451]; для *schlAgen – schlUg – geschlAgen* (бити) знаходимо дангл. *slOh*, *slOg* мін.ч. від дангл. *slagen* (убити зброєю); сюди ж відноситься і англ. *slang* [slæn] (жаргон, облягати, тобто ударити словом) [17, S, 27]; для *trAgen – trUg – getrAgen* (нести) знаходимо рос. *дрOги*, яке споріднене із іє. **tragh*, лат. *trahere, tract*, днорв. *draga* [17, T, 18] та іє. *traer*; для *wAschen – wUsch – gewAschen* (мити) знаходимо англ. *wash*[wɔ:ʃ].

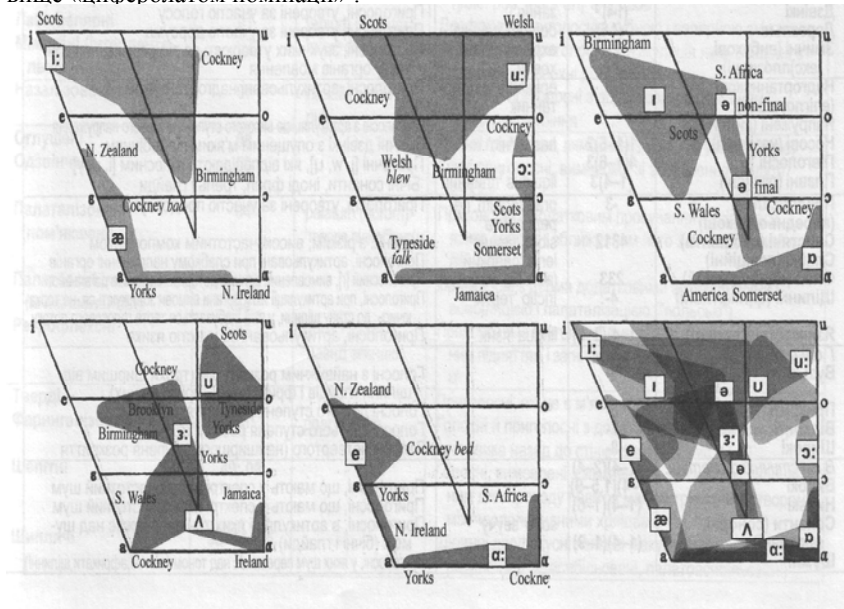
Подібні зміни-чергування колісь мали місце у живому мовленні а згодом, через частотне повторювання семантизувалися і закріпилися на письмі. Такі субституції-переходи, сказати б, «повзання, ковзання (англ. **gliding**) по сторонах трикутника» суцільно мають місце і сьогодні у повсякденному живому мовленні кожної мови (у синхронії), хоча вони й не фіксуються на письмі, або ж у писемному їх фіксуванні спостерігаємо хезитацію щодо ідентифікації і транслітерації того чи іншого звука. Так, за дослідженнями Т.О. Дацької, синхронічне фонемне варіювання структури слова в американському варіанті англійської мови охоплює біля 15% словникового запасу. Крім слова **water** із альтернативою [a:] / [ɔ:], вона наводить багато інших прикладів:

authorize [a:θəraiz / ɔ:θər.aiz], *parent* [per.ənt / pærənt], *projekt* [pra:ɔʃekt / pra:ɔʃikt], *autobahn* [a: toʊban / a:təban], *erroneous* [əroʊniəs / eroʊniəs], *café* [kæfeɪ / kəfeɪ], *hello* [helou / həlou], *ecology* [ɪka:lɔʃɪ / eka:lɔʃɪ], *aggressive* [əgresɪv / ægresɪv], *establish* [ɪstæblɪʃ / estæblɪʃ] та багато інших [7, 317 – 318 а також 16].

Зауважмо, що наведені живі чергування в англійській мові повністю ґрунтуються на принципі суміжності, в основі якого лежить сенсорне (акустичне і тактильне) маскування [5, 53]. Є підстави вважати, що прикладів таких варіацій набагато більше, ніж 15%, позаяк дослідниця ґрунтувалася на

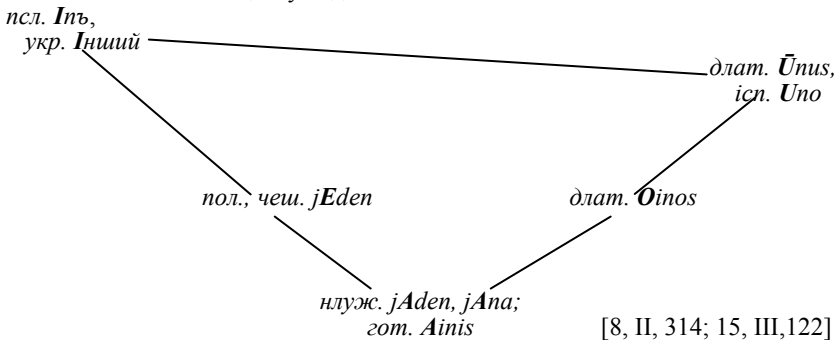
виборці, зробленій із лише із одного словника [16], який охоплює лише біля 58 тисяч англійських слів. Показово, що згадуваний Словник **не фіксує живих чергувань із віддаленими альтернантами типу /i/а чи u/i, або ж навіть /i/o.** Тобто у сьогодиншній англійській мові такі живі чергування неможливі, позаяк їх альтернанти **занадто віддалені** одне від одного у трикутнику, вони **не суміжні** і не перебувають у зоні сенсорного нерозрізнення, вони легко диференціюються. То ж виникає природне питання: а як же вони могли виникнути, адже сьогодні вони є і у підручниках фіксуються як історичні (*did – done* [dⁿ], *foot – feet* [fʊt – fi:t], *teach – taught* [ti:tʃ – to:tʃ]) та ін.? Відповідь може бути лише одна – між фонемами **i** та **a** колись був ряд проміжних і спонтанних їх субституцій суміжними звуками. Ці субституції були суцільними і частотними (власне, вони є і тепер, як це добре видно у цитованому словнику), але вони просто не були зафіксовані писемно, позаяк писемність завжди відстає від усного мовлення.

Багато що пояснюють подані нижче шість діаграм, отримані на основі акустичних досліджень Дж. О'Коннора [13, 167], на яких візуалізовано перекриття **суміжних** областей артикуляції англійських голосних, яке демонструє зони заміщення одного звука іншим або зони поширення сенсорних тіней у різних місцевостях функціонування англійської мови. (Аналогічного дослідження вокалізму слов'янських мов нам не доводилося зустрічати в літературі). Сенсорні тіні нагадують феномен **амальгаматії** (*розповзання ртуті по поверхні при її нагріванні* [11, 63]). Цілковита аналогія із згадуваним вище «циферблатом номінації»!

На діаграмах О'Коннора зображено амальгамування 13 англійських голосних фонем у вигляді неправильних геометричних фігур. На першій діаграмі добре видно сповзання зони [i:] у вигляді «трикутника-бумеранга» у бік [o] та [e], а зона [æ] поширюється між [ɛ], [a] та [ɑ] у вигляді «крісла» і т.д. На останній діаграмі, яка підсумовує зони усіх голосних, можна бачити, що практично усю площу трикутника-трапеції зайнято темними зонами і майже не залишається білих плям, що підтверджує **всеохопну дію принципу суміжності у фонетиці**. На межі лінії [e] – [o] можемо розгледіти найтемнішу зону – маленький майже рівносторонній трикутник між [ɪ] та [ə]. Це зона, де суміщаються **усі голосні**, що підтверджує нашу ідею про те, що історично у процес заміщення могло бути інвовльовано усі фонему трикутника. Окрім того, наявність такої зони свідчить про те, що у далекому минулому існував якийсь **голосний протозвук**, який мав характеристики усіх сучасних голосних і який можливо вимовити при середньому розкритті рота, коли язик та інші артикуляторні органи перебувають у стані абсолютного спокою і бездіяльності, а альвеоли продукують середнього тону та висоти звук, який нагадує звук, яким ми пасивно відгукуємося, коли до нас хтось звертається. Можливо, це був звук середній між **I, A та U**, близький до тих, що позначаються як [ɶ] та [ʊ].

Як зазначалося, парадигма альтернацій у корені може інвовльовувати не лише три альтернанти (одна сторона трикутника Хелвага), а й майже **усі голосні** трикутника. Такий розкид, наприклад, відбувся у дериватах, пов'язаних навколо концепту «**один**»:

Сюди ж відносяться і наступні приклади:

укр. *вІз* – укр. *завЕзли* – рос. *вАживать* – рус. *вОз*, в *Оз* – чеш. *vůz*, укр. діал.(поліськ.) *вУоз*. [Про регулярний дифтонг [Уо] на місці давнього наголошеного [О], який наводиться і в інших ілюстраціях із північних говірок української мови, див. 10, 47; а також 4, 2001]; пол. *vIlk*, лит. *vIlkas* – влуж. *wjElk* – рос. в *лчийный* – укр. *вОвк* – гот. *vUlf*s, англ. [*vUlf*] *wolf*; укр. *бЛий* – рос. *бЕлый* – лит. *bAlas*, *Балтика* – укр., рос. *бОлонь* (пол в гумне [14, II, 178]), *бОлото* – рос. *БУлак* (затока в Казані) [15, I, 237], *бУлькати*; укр. *Їду* – рос. *Еду* – бол. *яхам[йАхам]*, серб. *jАхати* – лит. *jОju* – рос. *Узд* (род.в. мн.) [15,

1,11]; нл. *žItaś*, вл. *žItaś* – слн. *žĚti* – рос., укр. *жАть* – рос. *жОм* – лит. *gŪmulas*, лтс. *gUmt* [8, II, 189]; укр. *вІльний*, нім. *wIll* – рос. *вЕлено*, кімр. *quEll* – дѣн. *wAla*, лит. *vAlia* – укр., рос., *вОля.*, нім. *wOllen* – чеш. *vŭle* [15, I, 347–348]; укр. *вІв* – ірл. *fĚdim*, рос. *вЕсту* – лит. *vAduyti* – рос. *увОд* – укр. діал. (поліськ.) *вУ дити*; бол. *щИбри* – бол. *жЕбри* – укр. *жАбри*, з *Абри* – лит. *žiObris*, укр. *зОб* – укр. *зУб*, *зУба* [15, II, 31, 106]; укр. *мІзки* – лит. *smEgenos* – лит. *smAgenos*, авест. *mAzga* – рос. *мОзг* – дѣнрус. *mUzgeno* [15, II, 638]; укр. *дрІзд* – дѣнрус. *trEsde* – лтш. *strAzd*, шв. *trAst* – рос. *дрОзд* – сірл. *trUid*, лат. *iUrdus* [15, I, 541]; укр. *кІл* – слов. *kEl*, *kiEl* – слов. *skAla* – рос. *кОл* – лит. *kUolas* [8, II, 444; Фасмер, II, 285]; укр. *кІнь* – укр. діал. поліськ. *киЕнь* – лит. *kApanos* – рос. *кОнь* – чеш. *kŭn* [15, II, 316]; англ. *fIvth*, дѣнім. *fIfm* – бол. *пЕт* – укр. *п'Ать* – полаб. *pŪnte* – лат. *pUnts*, нім. *fŪnf*, афг. *pŪnda* [15, III, 424–426]; укр. *шІсть* – рос. *шЕсть* – дінд. *sAt*, *sAstis* [15, IV, 433–434] – укр. *шОстий* – укр. діал. (поліськ.) *шУостка* (карта); укр. *сІм*, нім. *sIben* – лат. *sEptem*, рос. *сЕмь*, блр. *сЕм* – дінд. *sApta* [Фасмер, III, 599] – укр. *с'Омий* – укр. діал. (поліськ.) *с'Уомка* (карта); укр. *зІрко*, лит. *žŪrnis* (горох) – укр. *зЕрня* – гот. *kAurn*, кімр. *grAwn* – дѣн. *kOrn* – дінд. *jŪrnah* [8, II, 260]; укр. *сІль* – влуж. *sEl* – длат. *sAle*, лат. *sĀls* – рос. *сОль* – укр. діал. (поліськ.) *сУоль*; сюди ж, очевидно, і *сУлема* (те, що випарувалося а потім перетворилося на тверду речовину – сіль [15, III, 800]; укр. *лЕг* – укр. *лЕжачи* – укр., рос. *лАг*, л'Ажу – укр., рос. *лОг*, рос. л'Ог – укр., рос. *лУг*; укр. *лІд* – слн. *lEd* – прус. *lAdis* [8, III, 257] – рос. л'Од – рос. *лУда* (верхня оболонка, пор. *лУдити* – покривати верхню частину [ЕСУМ, III, 300], дісл. *flUd* (камінь) [15, II, 528]; рос. *пІтух* (нетух) – рос. *пЕть* – сбхв. *пАтка* (качка) – рос. *пОтка* (із п'ятка) – лтш. *pŪtns* (птаха), рос. (твер.) *пУтька* (індичка) те ж саме і в сбхв. [15, III, 398, 413]; укр. *бІг* – рос. *бЕг* – рос. діал. б'Агу – лит. *bŪginti*, рос. б'Ог – укр. діал. б'Уог [15, I, 143]; укр. *дІм*, лит. *dImstis* – гр. *δέμιω* (будую) – дінд. *dĀmah* гр. *δάμαρ* рос., бол. *дОм* – чеш. *dŭm*, полаб. *dŭm* [8, II, 91; 15, I, 527]; укр. *дрІжжи* – дісл. *drEgg* – лит. *drĀges*, алб. *drĀ* – рос. *дрОжжи* – свн. *iŪrk* (хитання), лтс. *drUdzis* (пропасниця), слц. *drhUnt* (третини) [8, II, 129–130; 127; 15, I, 540]; нім. *vIer*, гот. *fIdwor* – рос. *чЕтверть* – пол. *czwArty*, фр. *cAtr* – рос. *чет* [чОт], англ. *fOur*, влуж. *stvOrty* [15, IV, 351–352]; – укр. діал. (поліськ.) *чУот*, ісп. *cUarto*; укр. *зІв* [8, II, 263] – рос. *зЕв* – лит. *əAvė ti*, дінд. *hĀvatē* (звати, кликати – рос. *зОв*, *зĚв* – ірл. *gUth* – дінд. *hŪtas* [15, II, 85]; укр. *дзвІн* – алб.-тоск. *zEh*, рос. *звЕнеть* – дінд. *svAnati*, дѣнім. *Swan*, англ. *chAim*, вірм. *jAin*, – і-е. *gvŪnos*, рос. *звОн* – укр., рос. *звУк* [15, II, 87–88] та інші.

Спостереження за вокалічними змінами в інших мовах, таких, наприклад, генетично і морфологічно різних, як німецька та іспанська, теж підтверджує істинність виведених формули правил. Рамки статті не дають можливості подати ілюстративний матеріал стосовно цих та інших мов, тому ми наведемо їх в наступних публікаціях разом із психофізичним та акустичним обґрунтуванням вокалічних змін.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Англо-русский словарь / Сост. В.К. Мюллер. – М.: Изд-во «Советская

енциклопедія», 1971. – 912 с; **2.Безпаленко А. М., Беспаленко А.А.** Нейропохибка і вокалічна алоемія слов'янського кореня // Наукова спадщина професора С.В. Семчинського і сучасна філологія. – Ч. 1. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2001. – С. 107 – 111; **3.Безпаленко А. М.** Етюд про суміжність, або помітити зародження зміни // Українське мовознавство. – 2004. – Вип. 32–33. – С. 62 – 66; **4.Безпаленко А.М.** Про одну із середньополіських говірок // Аграрна наука і освіта. – 2001. – Т. 2. – № 1 – 9. – С. 161 – 165; **5.Безпаленко А.М.** Суміжність як когнітивно-відображальний принцип у мові та мовному аналізі (етимологічний аспект) // Мовні і концептуальні картини світу. – 2009. – Вип. 25. – Ч. 1.– С. 52–59; **6.Безпаленко А.М.** Явище суміжності як психофізіологічний фактор мовних змін // Українське мовознавство. – 2007. – Вип. 37. – С. 75 – 81; **7.Дацька Т.О.** Особливості нормативної реалізації фонетичної структури слова (на матеріалі загально американської вимови) // Наукова спадщина професора С.В. Семчинського і сучасна філологія. – Ч. 1. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2001. – С. 315 – 318; **8.Етимологічний словник української мови: У 7-ми т. – К.:** Наукова думка, 1982 – 1989; **9. Зиндер Л.Р.** Общая фонетика. – М.: Высшая школа, 1979. – 312 с; **10. Матвіяс І.Г.** Українська мова і її говори / АН УРСР. Ін-т ім. О.О.Потебні; Відп. ред. П.Ю. Гриценко. – К.: Наук. думка, 1990. – 168 с.: іл.; **11. Словник іншомовних слів / уклад. Л.О.Пустовіт та ін. – К.:** Довіра, 2000. – 1018 с; **12. Розенталь Д.Э. Теленкова М.А.** Словарь-справочник лингвистических терминов. Пособие для учителей. / Изд. 2-е, испр. и доп. – М.: «Просвещение», 1976. – 543 с; **13.Тищенко К.М.** Основи мовознавства: Системний підручник. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2007. – 308 с; **14. Этимологический словарь славянских языков / Под ред. О.Н.Трубачева. – Т. 2. – М.: Наука, 1975. – 238 с; 15. Фасмер М.** Этимологический словарь русского языка. – В 4-х т. – М.: Прогресс, 1964 – 1973; **16. English Pronouncing Dictionary** (Originally completed by D. Jones. Extensively revised and edited by P. Roach and J. Hartman). – 15th edn. – Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1997. – 559 p.; **17. Harper D.** Online Etymology Dictionary, nov., 2001 – <http://www.etymonline.com/>.

Вакуленко М.О. (Київ, Україна)

Правило “дев’ятки” в контексті слов’янських і неслов’янських паралелей української мови

Особливості й недоречності правила «дев’ятки», яке регулює правопис запозичених слів, проаналізовані в контексті його походження й ужитку. Показано, що це правило недостатньо адекватно відображає істотні риси української мови і що воно не може застосовуватись до абrevіатур і складених слів. Сформульовані також відповідні рекомендації до правопису.

Ключові слова: правопис, запозичені слова, фонема, абrevіатура

Особенности и несуразности правила "девятки", регулирующего правописание заимствованных слов, проанализированы в контексте его происхождения и употребления. Показано, что это правило недостаточно адекватно отображает существенные черты украинского языка, и что оно неприменимо к абrevиатурам и составным словам. Сформулированы также соответствующие рекомендации к правописанию.

Ключевые слова: правописание, заимствованные слова, фонема, абrevиатура.

The peculiarities and shortcomings of Ukrainian "ninesome" rule governing spelling of borrowed words, are analysed in the context of its origin and application. It is shown that